

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Πέτρος Α. Σταθόπουλος

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ και ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ*

Εκδόσεις Παπαζήση: Αθήνα, 2015, σελ. 645

Η κοινωνική προστασία υπό την ευρεία της έννοια και η κοινωνική πρόνοια συνιστούν το περιεχόμενο και την ουσία της κοινωνικής πολιτικής μιας χώρας. Η Κοινωνική Πολιτική, ως ακαδημαϊκό αντικείμενο, ενσωματώνει όλα τα ζωτικά ζητήματα για τον άνθρωπο και την κοινωνία, ενώ ως κοινωνική δράση εμπερικλείει όλες τις πολιτικές που επηρεάζουν την ατομική και συλλογική ευημερία. Είναι ένα πολυεπιστημονικό και διεπιστημονικό αντικείμενο που μελετά προβλήματα κοινωνικά με πολιτικές προεκτάσεις και οικονομικές συνέπειες. Απώτερη επιδίωξή της είναι η κοινωνική αλλαγή για μια καλύτερη κοινωνία με κυριότερο μέσο τη δίκαιη αναδιανομή της ευημερίας.

Η συγγραφή ενός βιβλίου για την κοινωνική πολιτική στην περίοδο της οικονομικής κρίσης, όπως και η διδασκαλία της κοινωνικής πολιτικής, παρουσιάζουν ιδιαίτερες δυσκολίες. Ο καθηγητής Πέτρος Σταθόπουλος, στην εισαγωγή του βιβλίου του **Κοινωνική Προστασία - Κοινωνική Πρόνοια: Πολιτικές και Προγράμματα**, τονίζει ότι *"η συγγραφή ενός βιβλίου με κεντρικό θέμα την κοινωνική πολιτική στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας σε μια περίοδο ραγδαίας και βίαιης συρρίκνωσης του κοινωνικού κράτους αποτελεί δύσκολο εγχείρημα"*. Πράγματι, σε μια εποχή οικονομικής παγκοσμιοποίησης και κυριαρχίας των αγορών, δημογραφικών και τεχνολογικών εξελίξεων, κυριαρχίας του ατομικού έναντι του συλλογικού, είναι δύσκολο να υποστηρίξεις σε ένα ευρύτερο κοινό ειδικών και μη - και ιδιαίτερα σε ένα

*Το κείμενο αυτό αποτελεί μέρος της ομιλίας της Δρ. Σ. Κουκούλη κατά την παρουσίαση του βιβλίου του καθηγητή Π. Σταθόπουλου, στις 23/5/2016, στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης.

νεανικό κοινό - έννοιες όπως τα κοινωνικά δικαιώματα, η δίκαιη αναδιανομή του εισοδήματος, ή το κράτος πρόνοιας. Ιδιαίτερα για την πατρίδα μας, η παγκόσμια οικονομική κρίση είχε τις οδυνηρές επιπτώσεις που όλοι βιώνουμε, αναδεικνύοντας τη διαχρονική παθογένεια θεσμών και κουλτούρας σε όλα τα επίπεδα - κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό - , αλλά και καθιστώντας πιο δύσκολη, πιο σύνθετη αλλά και γεμάτη προκλήσεις τη διδασκαλία του αντικειμένου.

Η ένταξη του μαθήματος της Κοινωνικής Πολιτικής στο προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στην Κοινωνική Εργασία έχει έξι ευρείς στόχους:

1. Την ενίσχυση των γνώσεων των φοιτητών στις βασικές της έννοιες και τις ερμηνευτικές θεωρίες.
2. Την απόκτηση δεξιοτήτων αξιολόγησης των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής και των αποτελεσμάτων τους για τις διάφορες ομάδες εξυπηρετούμενων.
3. Την ενίσχυση της κριτικής σκέψης και της δέσμευσης για κοινωνική δικαιοσύνη μέσω της κρατικής παρέμβασης και της συλλογικής ευθύνης.
4. Την ανάδειξη της αμοιβαίας σύνδεσης μεταξύ της κοινωνικής εργασίας και της κοινωνικής πολιτικής, και πώς η δεύτερη επιδρά στις ζωές και την ευημερία των ανθρώπων και επηρεάζει το πλαίσιο εργασίας των κοινωνικών λειτουργών.
5. Την ανάπτυξη δεξιοτήτων παρέμβασης, απαραίτητων για τη συμμετοχή στην πολιτική πρακτική και την αποτελεσματική παρέμβαση στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής.
6. Την ενίσχυση της κινητοποίησης, αυτοαποτελεσματικότητας και αυτοπεποίθησης των κοινωνικών λειτουργών, έτσι ώστε οι απόφοιτοι όχι μόνο να θέλουν να συμμετέχουν ενεργά στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής, αλλά να αισθάνονται ασφαλείς ότι διαθέτουν τις απαραίτητες ειδικές γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες που απαιτούνται για να επιδράσουν θετικά στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής.

Το βιβλίο του Π. Σταθόπουλου ανταποκρίνεται σε υψηλό βαθμό σε πολλά θέματα που εντάσσονται στους ανωτέρω έξι βασικούς στόχους. Ειδικότερα, συμβάλλει στη διαμόρφωση αποφοίτων κοινωνικών λειτουργών που θα είναι σε θέση να κατανοήσουν την κοινωνική πολιτική, να αναλύσουν τους παράγοντες που την επηρεάζουν, να διακρίνουν τις τάσεις και την επίδρασή τους, να αναπτύξουν μια κριτική προσέγγιση σε αυτή και να εμπλακούν ενεργά στην πολιτική πρακτική που στοχεύει να επηρεάσει τη χάραξη πολιτικής. Βοηθά επίσης σημαντικά στην ανάπτυξη κοινωνικών λειτουργών ικανών να αξιολογήσουν τον αντίκτυπο των μέτρων κοινωνικής πολιτικής στους χρήστες των κοινωνικών υπηρεσιών και να υποστηρίξουν τις διαδικασίες αξιολόγησης των σχετικών προγραμμάτων,

συμπεριλαμβανομένων των επαγγελματιών. Παρέχει δε τις απαραίτητες δεξιότητες και τα κατάλληλα ερεθίσματα για τη δέσμευση που απαιτείται από τους κοινωνικούς λειτουργούς προκειμένου να εμπλακούν σε διάφορους τύπους πολιτικών πρακτικών και να υλοποιήσουν αυτό το είδος της παρέμβασης.

Το βιβλίο αποτελείται από τέσσερις (4) μεγάλες ενότητες:

Στην πρώτη εισαγωγική ενότητα παρουσιάζονται βασικές συνιστώσες της κοινωνικής πολιτικής, όπως αυτές των ανθρώπων αναγκών και των δικαιωμάτων για κοινωνικές υπηρεσίες. Στη συνέχεια παρουσιάζεται συνοπτικά η έννοια του κοινωνικού προβλήματος με μια σύντομη απαρίθμηση κοινωνικών προβλημάτων που σχετίζονται με τις διάφορες φάσεις του Κύκλου Ζωής. Αφού προσδιοριστούν έννοιες που συχνά στη βιβλιογραφία είναι ασαφείς ή ορίζονται διαφορετικά από διάφορους μελετητές, όπως κοινωνική πολιτική, κοινωνική πρόνοια/ κοινωνική φροντίδα, κοινωνικές υπηρεσίες, κ.α., η ενότητα αυτή ολοκληρώνεται με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση και χάραξη κοινωνικής πολιτικής.

- 1) Στη δεύτερη ενότητα, ο συγγραφέας παραθέτει μια αναλυτική και πολύ ενδιαφέρουσα ιστορική ανασκόπηση της εξέλιξης του θεσμού της κοινωνικής πρόνοιας στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο και στην Ελλάδα ειδικότερα, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Δίνεται έμφαση στο γεγονός ότι στη διάρκεια του πρώτου μισού του 20ου αιώνα, οι πόλεμοι και τα μεγάλα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που αυτοί δημιούργησαν συνέβαλαν σταδιακά στην ανάδειξη του ρόλου του κράτους ως του κυριότερου φορέα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών για την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών.
- 2) Στην τρίτη ενότητα με τίτλο *"Η κοινωνική προστασία - πρόνοια στην εποχή μας"*, παρουσιάζονται οι διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις στο κράτος πρόνοιας, και οι παράγοντες που οδήγησαν στην κρίση και αμφισβήτησή του μετά τα μέσα της δεκαετίας του '70. Όσον αφορά την Ελλάδα, ο συγγραφέας επιλέγει να αναφερθεί αναλυτικά στα χαρακτηριστικά και την εξέλιξη τεσσάρων τομέων του κράτους πρόνοιας: της κοινωνικής ασφάλισης, του συστήματος υγείας, της κοινωνικής φροντίδας και της στεγαστικής πολιτικής. Το τελευταίο κεφάλαιο αυτής της ενότητας αναφέρεται στα χαρακτηριστικά, τις δραστηριότητες, τη χρηματοδότηση των φορέων που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες, όπως αυτοί διαρθρώνονται στους τέσσερις βασικούς τομείς: στον δημόσιο τομέα, τον ιδιωτικό κερδοσκοπικό, τον ιδιωτικό μη κερδοσκοπικό - εθελοντικό τομέα και στα άτομα δίκτυα φροντίδας, ενώ δίνεται έμφαση στις νέες σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ του κράτους και των άλλων φορέων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.

- 3) Στην τελευταία ενότητα αναλύεται η δομή και λειτουργία των υφιστάμενων προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας στην Ελλάδα, αναφορικά με την οικογένεια και την παιδική προστασία, τους ηλικιωμένους, τα άτομα με αναπηρία, τους μετανάστες, τους Τσιγγάνους - Ρομά, τους αστέγους, τα άτομα με παραβατική συμπεριφορά και τους εξαρτημένους από ουσίες. Παράλληλα, σε κάθε ένα από αυτά τα προγράμματα και την πληθυσμιακή ομάδα στην οποία απευθύνεται, αναδεικνύεται ο ρόλος και το έργο του κοινωνικού λειτουργού. Το εγχείρημα αυτής της τελευταίας ενότητας είναι ιδιαίτερα δύσκολο, διότι κάθε μια από αυτές τις κοινωνικές ομάδες αποτελεί από μόνη της ένα διακριτό και πολυδιάστατο αντικείμενο μελέτης. Αλλά, από όσο γνωρίζω, δεν υπάρχει άλλο βιβλίο με αυτήν την τόσο χρήσιμη για φοιτητές και διάσκοντες καταγραφή, με λεπτομερή και συγχρόνως συνθετικό τρόπο.

Τα τελευταία χρόνια, έχει ενισχυθεί η πεποίθηση ότι και η διδασκαλία του αντικείμενου της κοινωνικής πολιτικής θα πρέπει να λάβει τη μορφή της ενεργητικής μάθησης, με τη χρήση βιωματικών μεθόδων που εστιάζουν στον φοιτητή και στην ενεργό συμμετοχή του στην ανάλυση, συζήτηση και υλοποίηση του περιεχομένου του μαθήματος. Στο συγκεκριμένο βιβλίο, στο τέλος κάθε κεφαλαίου, υπάρχουν ερωτήσεις ανασκόπησης, ερωτήσεις για συζήτηση και ασκήσεις, ιδιαίτερα χρήσιμες στη διδασκαλική διαδικασία. Επίσης, καινοτομία του βιβλίου αποτελεί το DVD με το οποίο συνοδεύεται και περιλαμβάνει περιπτώσεις δράσεων κοινωνικής πρόνοιας και αλληλεγγύης, από τον ελληνικό χώρο σε διαφορετικούς τομείς, συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στη βιωματική και διαδραστική εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία.

Πολλά και σημαντικά βιβλία περιλαμβάνει η διεθνής και η ελληνική βιβλιογραφία με θέμα την κοινωνική πολιτική. Όμως η διδασκαλία της κοινωνικής πολιτικής στην κοινωνική εργασία πρέπει να έχει τις στοχεύσεις που προαναφέρθηκαν, και τα βιβλία που συνήθως υπάρχουν είτε είναι πολύ θεωρητικά είτε είναι δυσνόητα και αποτρεπικά για τον προπτυχιακό φοιτητή, ιδιαίτερα των εισαγωγικών μαθημάτων, καθώς δεν κατορθώνουν να αναδείξουν τη σύνδεση μεταξύ θεωρίας και πρακτικής εφαρμογής της κοινωνικής εργασίας. Επιπροσθέτως, δεν ασχολούνται ή ασχολούνται ελάχιστα με τον τομέα της πρόνοιας και της κοινωνικής φροντίδας στη χώρα μας.

Συνοψίζοντας, το βιβλίο του καθηγητή Σταθόπουλου, και στην παλαιότερή του μορφή, αλλά κυρίως στην πρόσφατη, επικαιροποιημένη και εμπλουτισμένη έκδοσή του, καλύπτει ένα κενό στη σχετική βιβλιογραφία σε αυτό ακριβώς το σημείο, καθώς εστιάζει στον τομέα της

κοινωνικής πρόνοιας/κοινωνικής φροντίδας, συνιστώντας αφενός ένα απαραίτητο βοήθημα για τον διδάσκοντα και τον φοιτητή καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών του στην Κοινωνική Εργασία και σε συναφείς επιστημονικούς κλάδους, και αφετέρου μία πηγή πληροφοριών για τον πολίτη που ενδιαφέρεται να ενημερωθεί γι' αυτόν τον νευραλγικό τομέα λειτουργίας της κοινωνίας και της πολιτείας.

Δρ. Σοφία Κουκούλη
Πρόεδρος του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας
Τ.Ε.Ι. Κρήτης